

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΣΥΝΕΡΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Δευτέρα 7 Ιουνίου 2004, ΕΚΠΑΑ, Βίλα Καζούλη

Ασφάλεια στον Χώρο Εργασίας στον κλάδο του Περιβάλλοντος

Δρ Χριστίνα Θεοχάρη

Γραμματέας Οικολογίας και Περιβάλλοντος ΓΣΕΕ

Εισαγωγή

Τα συνδικάτα των εργαζομένων είναι σημαντικοί παράγοντες επιρροής στη διαμόρφωση των κοινωνικών και οικονομικών πολιτικών. Η εμπλοκή τους όμως στα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος και ευρύτερα της βιώσιμης ανάπτυξης, είναι σχετικά πρόσφατη και διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα με την ευαισθητοποίηση και την «κουλτούρα» που υπάρχει γύρω από τα θέματα αυτά. Οι διεθνείς συνδικαλιστικές οργανώσεις όπως η Διεθνής Συνομοσπονδία των Ελεύθερων Συνδικάτων και η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικάτων, βλέπουν την συμμετοχή των οργανώσεων μελών τους στην διαμόρφωση των πολιτικών της βιώσιμης ανάπτυξης ως παράγοντα ένταξης, εξισορρόπησης και συνέργιας των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών στις οποίες τα συνδικάτα διαθέτουν εμπειρίες, με τις αναδυόμενες ανάγκες διαμόρφωσης περιβαλλοντικής πολιτικής με τις οποίες είναι σαφώς λιγότερο εξοικειωμένα. Εξ αιτίας ακριβώς της μη εξοικείωσης αρχικά αρκετά συνδικάτα είχαν ατύπως αποδεχθεί μία κατανομή ρόλων με τις Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις. Στη συνέχεια όμως τόσο οι πρωτοβουλίες που ανέλαβαν σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και η ενεργός παρουσία τους στα διεθνή περιβαλλοντικά φόρα, απέδειξαν το εύρος και τις δυνατότητες παρέμβασής τους στην προσπάθεια ένταξης της περιβαλλοντικής διάστασης στο διεκδικητικό τους πλαίσιο.

Το τρίπτυχο ασφάλεια εργασιακού χώρου-προστασία της επαγγελματικής υγείας-ασφάλεια του περιβάλλοντος συγκεντρώνει διαχρονικά το ενδιαφέρον του συνδικαλιστικού κινήματος καθώς άπτεται των βασικών εργασιακών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για την ενδυνάμωση της συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων τα συνδικάτα αξιοποιούν το σύστημα των εργασιακών σχέσεων προκειμένου να εντάξουν σε αυτό ζητήματα εργασιακού περιβάλλοντος αρχικά και ευρύτερου περιβάλλοντος στη συνέχεια.

Η προστασία του περιβάλλοντος ως στοιχείο των εργασιακών σχέσεων

Η προστασία του περιβάλλοντος παραμένει ένα καινούργιο θέμα για τον κόσμο της εργασίας, το οποίο όμως προσφέρει μια ευκαιρία για να διευρυνθεί ο κύκλος των ενεργώς συμμετεχόντων σε αυτό και να δοκιμασθούν νέες μορφές συνεργασίας στις σχέσεις εργαζομένων-εργοδοτών. Μέχρι πρόσφατα ήταν οι συνθήκες Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας που αποτελούσαν θέμα αναφοράς των εργασιακών σχέσεων και ρυθμίσεων. Για τον λόγο αυτό στην εργατική νομοθεσία δεν υπάρχουν αναφορές σε ζητήματα περιβάλλοντος σ' ότι αφορά στις επιπτώσεις στο περιβάλλον από την λειτουργία μιας επιχείρησης, για παράδειγμα, στον τομέα παραγωγής αποβλήτων, κατανάλωσης ενέργειας, χρήσης επικινδύνων ουσιών κ.ά..Ούτε άλλωστε είναι σαφές ποιός θα μπορούσε να ήταν ο ρόλος των εργαζομένων σε αυτό.

Στο φως των εξελίξεων στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης, ήταν προφανές ότι οι κάθε είδους τομείς της οικονομικής ζωής π.χ. η παραγωγή, οι υπηρεσίες, οι μεταφορές κλ.π δεν θα έπρεπε να εξετάζονται μονομερώς ως προς τις συνθήκες του εργασιακού χώρου αλλά και ως προς τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Αλλωστε, έχει πλέον αποδειχθεί στην πράξη ότι τα δύο περιβάλλοντα (εργασιακό και ευρύτερο) επικοινωνούν και ως εκ τούτου η ποιότητα του ενός συναρτάται με την ποιότητα του άλλου. Αυτό αποτυπώνεται για πρώτη φορά στο Προεδρικό Διάταγμα 17 του 1996 - εναρμονίζει την ελληνική νομοθεσία με την Κοινοτική Οδηγία 391 του 1989 για την Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας-, όπου στο Άρθρο 10 παρ.2, το οποίο αφορά στις διαβουλεύσεις και στην συμμετοχή των εργαζομένων, αναφέρεται ότι: «... οι εργαζόμενοι ή οι εκπρόσωποί τους συμμετέχουν κατά τρόπο ισόρροπο και σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία ή/και πρακτική, ή ζητείται η γνώμη τους από τον εργοδότη εκ των προτέρων και εγκαίρως όσον αφορά στην αντιμετώπιση προβλημάτων που σχετίζονται με την αλληλεπίδραση του εργασιακού και του ευρύτερου περιβάλλοντος».

Σ' αυτό το πνεύμα τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι μπορούν να προωθήσουν δημιουργικά τα ζητήματα που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος και να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητες συνεργασίας μέσα στο πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων. Στην δημιουργία κλίματος συνέργειας στοχεύει και πρόσφατη Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με θέμα την « Προσαρμογή στις αλλαγές της εργασίας και της κοινωνίας: μια νέα κοινοτική στρατηγική υγείας και ασφάλειας 2002-2006 », η οποία προτρέπει στην ανάπτυξη συντονισμένων προσεγγίσεων της πολιτικής για το εργασιακό περιβάλλον με άλλες πολιτικές που επιδιώκουν στόχους προστασίας με βάση προληπτικά μέτρα και αναφέρει μεταξύ άλλων το περιβάλλον, τις μεταφορές κ.ά.

Η προστασία του περιβάλλοντος ως στοιχείο των εργασιακών σχέσεων έχει σημαντικότερες επιπτώσεις σε καίριους τομείς της παραδοσιακής πολιτικής της εργασίας και της απασχόλησης: άμεσα, στην περίπτωση της Υγιεινής και Ασφάλειας στην εργασία, και έμμεσα στην περίπτωση της διασφάλισης των θέσεων εργασίας, του επιπέδου του εισοδήματος, των προδιαγραφών του χώρου εργασίας, της κατάρτισης, του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφόρηση και την συμμετοχή. Είναι προς το συμφέρον και των δύο πλευρών να βελτιώσουν την ποιότητα των προϊόντων και υπηρεσιών σε σχέση με το περιβάλλον. Σ' ότι αφορά στους εργοδότες, διότι μέσα από την υιοθέτηση περιβαλλοντικής πολιτικής σε επίπεδο επιχείρησης μπορούν να μειώσουν το κόστος παραγωγής μέσω της εξοικονόμησης φυσικών πόρων, να αυξήσουν τα κίνητρα για τους εργαζομένους και ταυτοχρόνως να αξιοποιήσουν την εμπειρία των

εργαζομένων σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Μπορούν επίσης να βελτιώσουν την προς τα έξω εικόνα της εταιρείας σε σχέση με τους περιοίκους, τους πελάτες, τους καταναλωτές, την κοινωνία. Οι εκπρόσωποι των εργαζομένων μπορούν να επιτύχουν βελτιώσεις σε θέματα εργασιακού περιβάλλοντος όπως σε σχέση με την ασφάλεια των εργαζομένων, την μη χρήση επικινδύνων ουσιών κ.ά. Από την πλευρά τους οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μπορούν να προσελκύσουν στους κόλπους τους όλο και περισσότερους εργαζομένους με οικολογικές ευαισθησίες και συνείδηση.

Θεσμοί

Οικολογική Διαχείριση και Έλεγχος Επιχειρήσεων: Τα μέλη των συνδικάτων, οι εκπρόσωποι των εργαζομένων που είναι επιφορτισμένοι με την Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας και τα Συμβούλια των Εργαζομένων έχουν αναλάβει πρωτοβουλίες για την βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης των επιχειρήσεων μέσω της κατάρτισης, της διαβούλευσης και της άσκησης πίεσης προς αυτή την κατεύθυνση στο επίπεδο του χώρου εργασίας.

Ο ευρωπαϊκός κανονισμός EMAS (Eco Management Audit Scheme) στην αναθεωρημένη του μορφή όπως ισχύει σήμερα, αναφέρεται ρητά ο ρόλος των εργαζομένων όχι μόνον ως αποδεκτών πληροφόρησης όπως ήταν στην αρχική του εκδοχή, αλλά ως ενεργώς συμμετεχόντων στην διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής της επιχείρησης που μπορεί να είναι παραγωγή ή παροχή υπηρεσιών.

Η συλλογική διαπραγμάτευση: Τα περιβαλλοντικά ζητήματα έχουν αναδειχθεί ως θέματα των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ζητήματα όπως οι επικίνδυνες ουσίες, η κυκλοφορία, η διαχείριση των αποβλήτων αποτελούν θέματα της ημερήσιας διάταξης των διαπραγματεύσεων. Οι εκπρόσωποι των εργαζομένων και τα συνδικάτα έχουν αναλάβει πρωτοβουλίες και συμμετέχουν στον σχεδιασμό της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Στη χώρα μας, στα θεσμικά αιτήματα της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας που υπογράφεται από τα συνδικάτα και τους εργοδοτικούς φορείς υπάρχει από το 1994 και εντεύθεν σχετικό άρθρο για το περιβάλλον. Σε αυτό προβλέπεται η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών συνομιλητών, προκειμένου αυτοί να αναδεικνύουν και να αντιμετωπίζουν από κοινού περιβαλλοντικά ζητήματα. Δεν υπάρχουν ωστόσο αντίστοιχες αναφορές σε κλαδικές συμβάσεις.

Νομοθεσία για την ποιότητα της εργασίας και την συμμετοχή: Οι εργαζόμενοι και οι εκπρόσωποι τους αξιοποιούν την νομοθεσία της Ε.Ε. που αφορά στην Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας προκειμένου να αντιμετωπίζουν και περιβαλλοντικά ζητήματα συνδυάζοντάς τα. Σε μερικές χώρες της Ε.Ε. έχουν εισαχθεί νέες ρυθμίσεις οι οποίες διασφαλίζουν στους εργαζόμενους το δικαίωμα να συμμετέχουν στην διαδικασία λήψης αποφάσεων για το περιβάλλον από την επιχείρηση.

Πρωτοβουλίες άσκησης επιρροής στις κρατικές πολιτικές: Έχουν υπάρξει πρωτοβουλίες από συνδικάτα σε ζητήματα περιβαλλοντικής φορολογικής μεταρρύθμισης, οικολογικής σήμανσης των προϊόντων και την δημιουργία «πράσινων» θέσεων εργασίας.

Συμμετοχή σε κοινωνική δράση για το περιβάλλον: Σε όλες τις χώρες τα συνδικάτα συμμετέχουν στον διάλογο που διεξάγεται στην κοινωνία για το περιβάλλον. Μερικά από τα θέματα είναι τα χημικά (φυτοφάρμακα, τοξικά, κ.ά.), η γεωργία, οι υποδομές, οι μεταφορές, η

κλιματική αλλαγή, η εξοικονόμηση ενέργειας, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η διαχείριση του νερού, η διαχείριση των αποβλήτων.

Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες: Τα Ευρωπαϊκά συνδικάτα -μέσω της Συνομοσπονδίας τους- έχουν επανειλημμένα καλέσει την εργοδοτική πλευρά και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε κοινές πρωτοβουλίες για το περιβάλλον σε συνάρτηση με την κοινωνική και οικονομική δράση. Οι πρωτοβουλίες αυτές αφορούν στην «πράσινη» απασχόληση, στους οικολογικούς φόρους, στην συμμετοχή των εργαζομένων στην περιβαλλοντική διαχείριση (EMAS). Τα συνδικάτα έχουν επίσης δραστηριοποιηθεί στην προαγωγή του διαλόγου για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Διεθνείς πρωτοβουλίες: Τα ευρωπαϊκά συνδικάτα έχουν συμβάλει στις συνομιλίες της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Ελεύθερων Συνδικάτων για θέματα γεωργίας, κλιματικής αλλαγής και απασχόλησης στον τομέα του περιβάλλοντος καθώς και σε φόρα όπως ο ΟΟΣΑ (Κοινή Διακήρυξη για την Κλιματική Αλλαγή), Διεθνής Οργάνωση Εργασίας και Επιτροπή Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ.

Εθνική Γενική Σύμβαση Εργασίας του 1991-1992, Άρθρο 6: προβλέπεται η ίδρυση του ΕΛΙΝΥΑΕ (Ελληνικό Ινστιτούτο για την Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας με σκοπό την έρευνα, τεκμηρίωση, εκπαίδευση εργαζομένων και εργοδοτών γύρω από την Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον από τις παραγωγικές δραστηριότητες ή την παροχή υπηρεσιών.

Προεδρικό Διάταγμα 5/1985 - Κεντρικά Εργασιακά Συμβούλια: Αποτελούν βασικό συμμετοχικό θεσμό με αρμοδιότητες γνωμοδότησης σε θέματα συνθηκών εργασίας, υγείας και περιβάλλοντος. Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια Εργαζομένων: θεσπίστηκαν με το ΠΔ 40/1997 το οποίο εναρμόνισε την ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 94/45 ΕΚ και τα οποία αφορούν στις κοινοτικές κλίμακας επιχειρήσεις. Θέματα αρμοδιότητας των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων Εργαζομένων είναι μεταξύ άλλων το περιβάλλον, η Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας, η κατάρτιση, οι νέες τεχνολογίες κλ.π.

Τα Συμβούλια των εργαζομένων στην επιχείρηση: θεσπίστηκαν με τον Ν.1767/1988 με τον οποίο κυρώθηκε η 135 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας. Ο θεσμός αυτός αφορά 6500 περίπου ελληνικές επιχειρήσεις, αποτελεί δε την κατ'εξοχήν μορφή συμμετοχής.

Προεδρικό Διάταγμα 17/1996 : Αποτελεί προϊόν εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με την 89/391 Οδηγία Πλαίσιο για την Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας. Είναι το πρώτο νομοθέτημα στο οποίο γίνεται σαφής αναφορά στην διασύνδεση του εργασιακού με το ευρύτερο περιβάλλον (Άρθρο 10). Η οδηγία SEVESO για τα Βιομηχανικά Ατυχήματα Μεγάλης Έκτασης αποτελεί σαφή περίπτωση εφαρμογής στην πράξη της διασύνδεσης του εργασιακού με το ευρύτερο περιβάλλον.

Οι Επιτροπές Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας στην Επιχείρηση: θεσπίστηκαν με τον Ν.1568/1985. Οι επιτροπές αυτές είχαν και έχουν αμιγή εργατική εκπροσώπηση,

Οικολογικό Σήμα (Eco Label): Η ΓΣΕΕ εκπροσωπείται στο Ανώτατο Συμβούλιο Απονομής Οικολογικού Σήματος (ΑΣΑΟΣ) το οποίο λειτουργεί υπό την εποπτεία του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Κοινωνική Εταιρική Ευθύνη: Ένας νέος θεσμός που περιλαμβάνει το περιβάλλον ως τομέα κοινωνικής ευθύνης της κάθε εταιρείας και στον οποίο γίνεται αναφορά στον ρόλο των εργαζομένων με απώτερο σκοπό την βελτίωση των επιδόσεων της επιχείρησης τόσο στο εργασιακό όσο και στο ευρύτερο περιβάλλον.

Στο πλαίσιο της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης, οι εταιρείες αποφασίζουν οικειοθελώς να συμβάλλουν στην επίτευξη μιας καλύτερης κοινωνίας και ενός καθαρότερου περιβάλλοντος, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, που εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001 και η οποία αναφέρει ότι: η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική συνοχή και η περιβαλλοντική προστασία. Μία εκ των εσωτερικών διαστάσεων της Κοινωνικής Εταιρικής Ευθύνης είναι η διαχείριση των φυσικών πόρων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από αυτήν. Αναφορικά με αυτό το θέμα και ειδικότερα την περιβαλλοντική ευθύνη, επίκειται η έκδοση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών στην βάση σχετικής πρότασης (2002/C 151 E/106).

Περιβάλλον και Απασχόληση

Η εφαρμογή των περιβαλλοντικών πολιτικών έχει θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση ακόμα και αν πρόσκαιρα μπορεί να υπάρξει απώλεια θέσεων εργασίας σε ορισμένους τομείς της οικονομίας ή γεωγραφικές περιφέρειες. Επιπλέον η απώλεια θέσεων εργασίας παρατηρείται σε παλιούς και ρυπογόνους κλάδους, ενώ οι νέες θέσεις δημιουργούνται σε τομείς του μέλλοντος όπως οι καθαρές τεχνολογίες, οι ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, η ανακύκλωση, οι αστικές αναπλάσεις και αναβαθμίσεις, οι καινοτομίες στην γεωργία και η προστασία της φύσης. Ο τομέας των περιβαλλοντικών υπηρεσιών είναι επίσης περιοχή δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Η απασχόληση που σχετίζεται με το περιβάλλον απαντάται σε όλους πρακτικά τους τομείς της οικονομίας όπως: σε μεγάλους βιομηχανικοί κλάδους, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, στον τομέα των μη κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων όπως σε συνεταιρισμούς και ενώσεις καθώς και σε ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις. Σ' ότι αφορά στα χαρακτηριστικά της απασχόλησης σε περιβαλλοντικούς τομείς μπορεί να είναι μεγάλης διάρκειας ή μεσοπρόθεσμου χαρακτήρα, ενώ εξασφαλίζει ιδιαίτερα στους νέους τη δυνατότητα να βελτιώσουν τις πιθανότητες για μακροπρόθεσμη απασχόληση. Συχνά μάλιστα βελτιώνει τα προσόντα των απασχολουμένων μέσω της πρόσθετης επιμόρφωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εκτιμά ότι υπάρχει δυνατότητα δημιουργίας απασχόλησης που σχετίζεται με το περιβάλλον και ειδικότερα στην μεταποιητική βιομηχανία (καθαρές τεχνολογίες, «πράσινα» προϊόντα), στις μεταφορές (τόνωση μεταφορικών εναλλακτικών δυνατοτήτων, στην έρευνα και ανάπτυξη καθαρότερων τεχνολογικών εναλλακτικών δυνατοτήτων όπως τα οχήματα μηδενικής ρύπανσης), στην ενέργεια (εξοικονόμηση ενέργειας, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), στη γεωργία (διαχείριση δασών, οικολογική γεωργία, κτηνοτροφία, κ.ά) και στις υπηρεσίες καταναλωτών. Για τον λόγο αυτό την στηρίζει σε ευρωπαϊκό, εθνικό και τοπικό επίπεδο.